

Redelijke argumenten voor het bestaan van God

Emanuel Rutten

Goed, allereerst wil ik het bestuur van de VGSR in Rotterdam hartelijk danken voor de uitnodiging om vanavond een lezing te geven over de vraag naar de redelijkheid van theïsme. Ik zal gaan betogen dat er goede rationele argumenten zijn voor het bestaan van God. Laat ik om misverstanden te voorkomen echter direct opmerken dat rationele argumenten voor het bestaan van God volgens mij niet noodzakelijk zijn voor een intellectueel verantwoord geloof in God. Zo heeft bijvoorbeeld de Amerikaanse filosoof Alvin Plantinga overtuigend laten zien dat geloof in God een legitieme basisovertuiging kan zijn, dat wil zeggen een overtuiging die ook zonder rationele argumenten ervoor rationeel gerechtvaardigd kan zijn, net zoals bijvoorbeeld ons geloof in het bestaan van de buitenwereld, ons geloof in de betrouwbaarheid van ons redevermogen en ons geloof in het bestaan van bepaalde algemeen menselijke morele waarden. Verder spreek ik nadrukkelijk over rationele argumenten voor het bestaan van God en niet over Godsbewijzen. Bewijzen doen we namelijk in de wiskunde en niet in de filosofie. Wat rationele argumenten voor theïsme vooral laten zien is dat geloof in God rationeel gezien volstrekt gelegitimeerd is, ja zelfs de meest redelijke positie kan zijn. En daar gaat het om. Het gaat niet om het leveren van sluitende bewijzen, maar om het inzichtelijk maken van de redelijkheid van het geloof in God.

Het is belangrijk om aan zulke argumenten meer bekendheid te geven. Zo kunnen namelijk allerlei oneigenlijke intellectuele blokkades voor het geloof in God worden weggenomen, of wordt in elk geval bijgedragen aan het bevorderen van een intellectueel klimaat waarin Godsgeloof weer als redelijke optie wordt gezien, in plaats van ondoordacht te worden weggezet als irrationeel en onzinnig. En dit is in onze tijd van belang, vooral in West-Europa.

Nu waren aan het begin van de vorige eeuw veel filosofen echter van mening dat achttiende eeuwse filosofen als Hume en Kant, en in hun tijd, Russell, definitief hadden afgerekend met alle rationele argumenten voor het bestaan van God. We leven tegenwoordig echter in een tijdsperiode waarin dit

volstrekt achterhaald is. Vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw zijn de klassieke argumenten voor het bestaan van God namelijk sterk verbeterd, is de kritiek van Hume, Kant en Russell afdoende weerlegd, en zijn er vele nieuwe argumenten voor het bestaan van God bijgekomen, o.a. door het werk van Alvin Plantinga, Richard Swinburne, William Alston, Alexander Pruss, Robert Koons en Joshua Rasmussen. Deze en andere Godsargumenten zijn netjes compatibel met de moderne wetenschappen. Sterker nog, ze maken vaak juist gebruik van de resultaten van modern wetenschappelijk onderzoek.

Genoemde ontwikkelingen zijn vooral het gevolg van de ineenstorting van het twintigste eeuwse neopositivisme en postmodernisme en de hiermee gepaard gaande herleving van de metafysica. Daarnaast hebben nieuwe instrumenten in de logica, zoals de mogelijke werelden semantiek, een cruciale bijdrage geleverd aan de renaissance van rationele argumenten voor het bestaan van God. Ook spelen fundamentele ontdekkingen in de kosmologie een belangrijke rol, zoals de Big Bang theorie en de ontdekking van de saillante fine-tuning van de natuurconstanten en begincondities van de kosmos.

Kortom, de rationele case voor theïsme heeft er nog nooit zo goed voorgestaan als juist in onze tijd. De argumenten die ik vanavond zal presenteren betreffen dan ook slechts een kleine selectie uit een zeer omvangrijke, en nog altijd groeiende, verzameling van uitstekende rationele argumenten voor het bestaan van God. Wellicht ten overvloede merk ik nog op dat deze argumenten theïsme in algemene zin funderen. Om in te zien dat de rationeel geïmpliceerde God in feite de God van Abraham, Isaac en Jacob is, een God van liefde, die onder ons geleefd heeft, en de weg ging van kruisdood en opstanding, is uiteraard veel meer nodig. Maar goed, daarop kan wellicht een andere keer nader worden ingegaan.

Er is een eerste oorzaak van de kosmos en deze eerste oorzaak is God

Welnu, het eerste argument dat ik wil geven bestaat uit twee stappen. De eerste stap is te laten zien dat de hele wereld uiteindelijk is voortgebracht door een eerste oorzaak, dat wil zeggen door iets wat zelf niet veroorzaakt is en bovendien de directe of indirecte oorzaak is van al het andere. De tweede stap is betogen dat de eerste oorzaak van de wereld een subject is in plaats van een object, een bewust wezen in plaats van een onbewust ding, een iemand in plaats van een iets. En inderdaad, als er een unieke persoonlijke eerste oorzaak van de gehele werkelijkheid bestaat, dan kan dit met recht God genoemd

worden. De kracht van dit argument hangt natuurlijk af van de vraag of beide stappen rationeel goed onderbouwd kunnen worden.

Neem de eerste stap. Bestaat er inderdaad een eerste oorzaak van de wereld? Welnu, sinds de ontdekking van de Big Bang theorie weten we dat het universum een eindige tijdsduur geleden is ontstaan. En niet alleen de Big Bang theorie, maar ook alle hedendaagse courante kosmologische alternatieven voor de Big Bang theorie impliceerden dat het universum een absoluut begin heeft gehad. En zelfs als ons universum een deel van een groter multiversum mocht zijn, dan nog volgt uit het in 2003 ontdekte theorema van Avin Börde, Alan Guth en Alexander Vilenkin dat dit multiversum *zelf* een eindige tijdsduur geleden moet zijn ontstaan. De wetenschap geeft ons dus een uitstekende reden om te beweren dat de kosmos een absoluut begin heeft gehad en dus is begonnen te bestaan.

Nu is het eveneens alleszins redelijk om te beweren dat alles wat begint te bestaan een oorzaak moet hebben voor zijn of haar ontstaan. Dit wordt namelijk voortdurend bevestigd door onze dagelijkse ervaringen en door de wetenschap zelf. Inderdaad, wie 's ochtends ineens een fiets in de tuin ziet liggen die er gisterenavond niet lag zal echt niet zo iets zeggen als: "Goh, een fiets. Die is wellicht spontaan, zomaar, zonder enige reden, onveroorzaakt, voortgekomen uit helemaal niets.". Bovendien, alles wat bestaat heeft een bepaalde reden voor zijn of haar bestaan. Iets bestaat ofwel noodzakelijk, dat wil zeggen op grond van haar eigen natuur, ofwel contingent, dat wil zeggen door een externe oorzaak. En omdat de kosmos is begonnen te bestaan bestaat zij niet noodzakelijk. Maar dan moet de reden voor het bestaan van de kosmos gelegen zijn in een externe oorzaak. Er is dus inderdaad een oorzaak voor het ontstaan van de kosmos.

Welnu, de oorzaak van het ontstaan van de kosmos is tevens de oorzaak van het ontstaan van alle ruimte, alle tijd en alle materie. Daarom moet de oorzaak van de kosmos, als oorzaak van alle ruimte, zelf buitenruimtelijk zijn. Ook moet zij, als oorzaak van de tijd, zelf buitentijdelijk zijn, en tenslotte moet zij, als oorzaak van alle materie, zelf immaterieel zijn. We vinden zo een immateriële, buitenruimtelijke en buitentijdelijke oorzaak van de kosmos. En omdat deze transcendentie oorsprong

buitentijdelijk is kan zij zelf geen begin *in* de tijd hebben gehad. De ultieme oorzaak van de kosmos is dus zelf niet ontstaan en daarom redelijkerwijs de eerste oorzaak van de wereld.

Los van de natuurwetenschap zijn er ook filosofische redenen om te beweren dat er een eerste oorzaak van de wereld moet bestaan. Neem John. John is van mening dat er geen eerste oorzaak bestaat. We kunnen, aldus John, de werkelijkheid begrijpen als een onbegrensde reeks van elkaar achtereenvolgens veroorzakende toestanden. De huidige toestand is veroorzaakt door de toestand direct daarvoor, en die toestand is veroorzaakt door de toestand weer direct daarvoor, welke op haar beurt is veroorzaakt door de toestand die daar direct aan voorafging, enzovoort, enzovoort, ad infinitum. Er is volgens John dus geen eerste toestand in de reeks. Iedere toestand wordt immers veroorzaakt door een toestand direct daarvoor. Dit scenario levert inderdaad een werkelijkheid op zonder begin. De reeks van toestanden loopt immers oneindig ver terug. En omdat het bestaan van elke toestand volledig verklaard wordt door de direct daaraan voorafgaande toestand, blijft er volgens John helemaal niets te verklaren over.

Stel dat Johns voorstelling van zaken inderdaad plausibel is. In dat geval dienen we het volgende analoge scenario ook acceptabel te vinden. Mark en Paul zitten samen een gesprek over politiek te voeren in de huiskamer van Paul. Plotseling verschijnt er midden in de kamer ineens vanuit het niets een fiets! Mark schrikt enorm en vraagt zich af hoe het in vredesnaam mogelijk is dat er zo maar ineens zonder enige aanwijsbare reden een fiets middenin de huiskamer van Paul verschijnt. Paul lijkt echter onaangedaan en merkt droogjes op dat hiervoor een volstrekt logische en afdoende verklaring gegeven kan worden. Paul gaat er eens rustig voor zitten en geeft de volgende verklaring. Laten we aannemen dat tijdstip $t=0$ het allerlaatste moment was waarop er nog geen fiets in de kamer aanwezig was. Welnu, de toestand van de fiets op dit moment, zeg tijdstip $t=1$, kan eenvoudig worden begrepen als zijnde veroorzaakt door de toestand van de fiets op tijdstip $t=1/2$. En de toestand van de fiets op tijdstip $t=1/2$ kan eenvoudig worden begrepen als zijnde veroorzaakt door de toestand van de fiets op tijdstip $t=1/4$. De toestand van de fiets op tijdstip $t=1/4$ is dan natuurlijk veroorzaakt door de toestand van de fiets op tijdstip $t=1/8$, welke op haar beurt weer is veroorzaakt door de toestand van de fiets op $t=1/16$, enzovoort, enzovoort, ad infinitum. Iedere toestand van de fiets wordt dus netjes verklaard door de daaraan voorafgaande toestand van de fiets, zodat alle toestanden uiteindelijk keurig verklaard

zijn en er helemaal niets te verklaren overblijft. Kortom, wat Paul betreft kunnen hij en Mark de plotselinge verschijning van de fiets laten voor wat het is en weer gewoon verdergaan met hun gesprek over politiek.

Het mag duidelijk zijn dat dit tweede door Paul onder woorden gebrachte scenario absurd is. Niemand zal redelijkerwijs genoegen willen nemen met Pauls verklaring van het plotseling verschijnen van een fiets in de kamer vanuit het niets. Echter, en dit is waar het om gaat, Pauls scenario komt structureel overeen met Johns scenario voor een universum zonder begin. In beide gevallen is er immers sprake van een naar beneden onbegrensde oneindige reeks van elkaar achtereenvolgens veroorzakende toestanden. Uit het feit dat Pauls scenario absurd is volgt dus dat Johns scenario ook verworpen moet worden. Wij kunnen dus Johns verklaring van een werkelijkheid zonder eerste oorzaak niet accepteren. Maar dan volgt wederom dat er een eerste oorzaak van de wereld moet bestaan.

Tot zover de eerste stap van het argument. De tweede stap is te laten zien dat deze eerste oorzaak redelijkerwijs een bewust persoon en geen levenloos voorwerp is. We zagen eerder dat de eerste oorzaak immaterieel, boventijdelijk en bovenruimtelijk moet zijn. Welnu, tweeduizend jaar wijsgerige denktraditie heeft redelijkerwijs twee kandidaten opgeleverd voor een immateriële, boventijdelijke en bovenruimtelijke entiteit, namelijk ofwel een abstract object, zoals wiskundige objecten, ofwel een immaterieel bewustzijn. Nu zijn abstracte entiteiten causaal inert, zij kunnen niets veroorzaken. Neem bijvoorbeeld het getal 4. Het getal 4 heeft geen causale vermogens, het veroorzaakt niets. Maar dan volgt dat de oorzaak van de wereld een immaterieel bewustzijn is. De oorsprong van de kosmos is dan ook niet gelegen in een iets, maar in een iemand, in een persoon in plaats van in een ding.

Dat de eerste oorzaak van de wereld redelijkerwijs een bewust intentioneel wezen is en geen levenloos object is kan ook onderbouwd worden vanuit het verschijnsel van de fine-tuning van de kosmos. De afgelopen decennia is namelijk duidelijk geworden dat er geen kosmos geschikt voor leven zou zijn ontstaan indien de elementaire natuurconstanten en de begincondities van het universum, zoals de gravitatieconstante, de zwakke- en sterke kernkracht, of de initiële hoeveelheid entropie, iets andere waarden gehad zouden hebben. In dat geval zou het universum namelijk vroegtijdig ineengestort zijn,

of geen materie bevat hebben, of haar materie zou zo extreem instabiel zijn geweest dat natuurlijke evolutie onmogelijk op gang had kunnen komen. Dit is opmerkelijk, als ook maar één van deze constanten of begincondities iets een andere waarde had gehad, dan was er helemaal geen leven ontstaan. Nu kunnen er vier verklaringen voor dit verschijnsel gegeven worden, namelijk bruut toeval, fysische noodzakelijkheid, het bestaan van een multiversum of een bewuste intentionele wilsact.

Welnu, bruut toeval kan redelijkerwijs uitgesloten worden omdat de kans dat de natuurconstanten en begincondities geheel toevallig precies die waarden hebben die nodig zijn voor het ontstaan van leven verwaarloosbaar klein is. Stel je bijvoorbeeld eens voor dat in een stadion gevuld met honderdduizenden mensen iedereen gevraagd wordt een getal tussen nul en een miljoen op een briefje te schrijven, en dat, zodra wordt gevraagd om de briefjes te tonen, blijkt dat iedereen in het stadion precies hetzelfde getal heeft gekozen. Of stel je een vuurpeloton voor van duizenden schutters die allemaal tegelijkertijd op een veroordeelde schieten en dat blijkt, nadat de rook is opgetrokken, dat geen enkele kogel de veroordeelde geraakt heeft. In deze denkbeeldige situaties is de kans dat de zeer opmerkelijke gebeurtenis in kwestie geheel toevallig plaatsvindt zó onvoorstelbaar klein dat het niet redelijk is om te concluderen dat hier sprake is van bruut toeval. Welnu, de kans dat de natuurconstanten en begincondities van het universum geheel toevallig precies die waarden hebben die het ontstaan van leven mogelijk maken is, gegeven al onze hedendaagse kosmologische inzichten, in feite nog onvoorstelbaar veel kleiner dan de al verwaarloosbaar kleine kansen in de twee genoemde voorbeelden. Wie dit goed tot zich laat doordringen zal een beroep op bruut toeval om de fine-tuning van het universum te verklaren dan ook niet redelijk vinden. Fysische noodzakelijkheid valt als verklaring ook af omdat de natuurconstanten en begincondities volgens onze huidige kosmologische inzichten ook volstrekt andere waarden gehad zouden kunnen hebben. En het poneren van een multiversum om de extreme onwaarschijnlijkheid van de opmerkelijke fine-tuning weg te verklaren is evenmin succesvol. Zo bestaat er geen enkele empirische ondersteuning voor deze ad hoc hypothese. Bovendien maakt *Ockham's razor* een beroep op een multiversum in feite illegitiem. En ook heeft de theoretische fysicus Roger Penrose in zijn boek *The Road to Reality* uit 2005 laten zien dat de hypothese van het bestaan van een nationalistisch multiversum eveneens extreem onwaarschijnlijk is. Indien er namelijk daadwerkelijk sprake zou zijn van een nationalistisch multiversum, dan zouden wij

met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid een volstrekt ander universum, namelijk veel kleiner, en veel minder regelmatig, moeten waarnemen dan wij feitelijk waarnemen. Een beroep op een multiversum is dus eveneens inadequaat. De enige mogelijke verklaring die overblijft voor de geconstateerde fine-tuning is daarom een beroep op intentionaliteit. Er moet sprake geweest zijn van een bewuste intentionele act van een transcendent immaterieel bewustzijn. De ultieme grond van de wereld is dus geen object, maar een subject, het is geen iets, maar een iemand. Kortom, God bestaat.

Het modaal-epistemisch argument voor het bestaan van God

Het volgende argument dat ik wil noemen betreft mijn modaal-epistemisch argument voor het bestaan van God. Mijn argument maakt gebruik van de notie van een *mogelijke wereld*. Ik zal dit begrip eerst kort toelichten. Een mogelijke wereld is een in beginsel volledige beschrijving van hoe de wereld is of had kunnen zijn. Zo is er een mogelijke wereld waarin Mark Rutte nooit premier van Nederland wordt, of waarin de Eiffeltoren niet bestaat. Natuurlijk is ook de feitelijk bestaande wereld een mogelijke wereld. Alles wat daadwerkelijk bestaat is immers per definitie ook mogelijk. De reëel bestaande wereld wordt ook wel de *actuele wereld* genoemd. Merk op dat ik niet beweer dat niet-actuele mogelijke werelden, zoals een mogelijke wereld waarin ik nooit filosoof geworden zou zijn, of waarin Parijs niet de hoofdstad is van Frankrijk, daadwerkelijk bestaan. Niet-actuele mogelijke werelden zijn namelijk conceptuele voorstellingen van hoe de wereld had kunnen zijn als de dingen anders lopen of waren gelopen. Ook hebben we de begrippen ‘noodzakelijk bestaan’ en ‘contingent bestaan’ nodig. Iets bestaat *noodzakelijk* indien het onmogelijk niet kan bestaan. Het bestaat dan in alle mogelijke werelden. Soms wordt van getallen gezegd dat zij noodzakelijk bestaan. En iets bestaat *contingent* indien het in sommige mogelijke werelden wel en in andere mogelijke werelden niet bestaat. Zo bestaat de Nachtwacht contingent. Het bestaan, maar had ook niet kunnen bestaan.

Het modaal-epistemisch argument bestaat uit twee premissen en één conclusie. Beide premissen hebben betrekking op een specifieke notie van kennis. Een subject, zeg S, kent een propositie, zeg p, indien p waar is en indien S niet anders kan dan p geloven, bijvoorbeeld omdat p voor S intuïtief zelfevident is (“ $1+1=2$ ”) of omdat p voor S zintuiglijk niet corrigeerbaar is (“Ik heb twee handen”).

Welnu, de eerste premissie van mijn argument luidt dat alles wat mogelijk waar is, ook mogelijk kenbaar is. Deze premissie lijkt niet onredelijk. Immers, indien een gegeven propositie p mogelijk waar is, dus waar in één of meerdere logisch mogelijke werelden, dan lijkt er eveneens altijd wel een logisch mogelijke wereld denkbaar waarin één of ander subject ook weet dat p waar is. De basis intuïtie achter de eerste premissie is de eeuwenoude idee dat de werkelijkheid uiteindelijk intelligibel is. De idee is dat de werkelijkheid ten diepste een logisch-rationele structuur heeft en precies daarom in beginsel kenbaar moet zijn. Als namelijk vanwege de intrinsieke rationaliteit van de werkelijkheid iedere mogelijke waarheid in beginsel logisch verklaarbaar is, en als rationele verklaringen in beginsel gekend kunnen worden (verklaren en kennen vallen immers in dezelfde categorie van het ‘intelligibile’), dan volgt dat iedere mogelijke waarheid in beginsel kenbaar moet zijn. Kortom, de basisintuïtie die ik als grond voor de eerste premissie aanvoer is de idee van een hechte parallelle tussen kennen en zijn, tussen de kenorde en de zijsorde van de wereld. Bovendien lijkt de claim dat alles wat mogelijk waar is ook kenbaar moet zijn überhaupt een voorwaarde voor de beoefening van metafysica en theoretische fysica als zodanig. Waarom zouden we ons immers overgeven aan een eeuwenlange zoektocht naar de oorsprong van de wereld indien we het niet op zijn minst aannemelijk vinden dat de werkelijkheid kenbaar is, dat een uiteindelijke ‘theorie van alles’ in principe gevonden kan worden. Het is dan ook niet onredelijk om te veronderstellen dat de wereld een logische structuur heeft die ten diepste kenbaar is. Maar dat is precies wat de eerste premissie uitdrukt: alles wat mogelijk waar is, is mogelijk kenbaar.

De tweede premissie luidt dat het onmogelijk is om te weten dat God niet bestaat. Ook dit lijkt geen onredelijke premissie. Dat het inderdaad onmogelijk is om te weten dat God niet bestaat volgt uit de volgende redenering. Er zijn vier kandidaten voor de wijze waarop iemand zou kunnen weten dat God niet bestaat. De eerste is te laten zien dat het begrip God logisch inconsistent is. Er is echter op geen enkele wijze een logische tegenspraak af te leiden uit het concept van een persoonlijke eerste oorzaak. De tweede is het hebben van de onmiddellijke intuïtie dat God niet bestaat. Echter, de uitspraak dat God niet bestaat is zeker niet zelfevident. De derde manier is op grond van zintuiglijke ervaring. Dit is echter ook niet mogelijk omdat we door zintuiglijke ervaring, hoe dwingend en verstrekend ook,

nooit kunnen uitsluiten dat God bestaat. De vierde manier betreft een onfeilbare getuigenis. Echter, geen enkele getuige, hoe betrouwbaar ook, kan iemand in een zekere positie brengen ten aanzien van het niet bestaan van God. Kortom, het is inderdaad onmogelijk om te weten dat God niet bestaat.

Uit beide premissen, dus enerzijds “alles wat mogelijk waar is, is mogelijk kenbaar”, en anderzijds “Het is onmogelijk te weten dat God niet bestaat”, volgt logisch de conclusie dat God noodzakelijk bestaat.

Ik zal nu ingaan op enkele bezwaren tegen het argument. Men zou kunnen tegenwerpen dat het ook onmogelijk is te weten dat God bestaat. Maar dan volgt uit de eerste premissie van het argument dat het noodzakelijk onwaar is dat God bestaat, zodat het argument faalt. Het is echter niet onmogelijk te weten dat God bestaat. Beschouw immers een mogelijke wereld waarin God bestaat. In deze wereld bestaat er wel degelijk een subject dat weet dat God bestaat, namelijk God zelf. Het is dus niet onmogelijk te weten dat God bestaat.

Volgens een tweede bezwaar faalt het argument omdat, indien het argument correct zou zijn, eveneens zou volgen dat bijvoorbeeld eenhoorns, superman, het vliegende spaghetti monster of vliegende theepotten noodzakelijk bestaan, wat absurd is. Neem het vliegende spaghetti monster. Uitgaande van de gehanteerde notie van kennis is het, aldus dit bezwaar, ook onmogelijk te weten dat het vliegende spaghetti monster niet bestaat. Geen enkel subject kan namelijk uitsluiten dat er zich niet toch ergens een vliegend spaghetti monster bevindt. Maar dan volgt uit de eerste premissie van het argument dat het vliegende spaghetti monster noodzakelijk bestaat, wat zoals gezegd absurd is. Echter, het is helemaal niet onmogelijk te weten dat het vliegende spaghetti monster niet bestaat. Beschouw namelijk een mogelijke wereld waarin God bestaat en waarin God besluit niets te scheppen, of waarin God besluit exact één causaal inert object te scheppen ongelijk aan een vliegend spaghetti monster. In deze mogelijke wereld is er wel degelijk een subject dat weet dat het vliegende spaghetti monster niet bestaat, namelijk God zelf. Het is dus helemaal niet onmogelijk om te weten dat het vliegende spaghetti monster niet bestaat. En daarom is ook dit tweede bezwaar niet adequaat. Hetzelfde geldt

natuurlijk voor gelijksoortige objecties gebaseerd op de vermeende onkenbaarheid van het niet bestaan van eenhoorns, superman, vliegende theepotten, enzovoort.

Een derde objectie vangt aan met de vraag waarom wij de voor mijn argument gehanteerde notie van kennis eigenlijk zouden accepteren. Er zijn toch ook vele andere opvattingen van kennis? Bovendien kunnen wij, uitgaande van de gehanteerde kennisnotie, nooit weten dat de eerste premissie waar is. Het punt is echter dat wij de door mij gehanteerde kennisnotie zelf niet hoeven te omarmen om uitspraken *over* deze kennisnotie te accepteren. Vergelijk dit met het klassieke schoonheidsideaal. Wij hoeven het klassieke schoonheidsideaal niet te omarmen om uitspraken over dit ideaal te accepteren. En inderdaad, ik beweer niet dat de eerste premissie voor ons zelfevident of zintuiglijk niet corrigeerbaar is. Ik beweer slechts dat zij voldoende plausibel is. In elk geval plausibeler dan de conclusie dat God metaphysisch noodzakelijk bestaat, en dat is voldoende voor mijn argument.

Het Godsargument van Alexander Pruss

Het derde en laatste argument voor het bestaan van God dat ik vanavond zal bespreken betreft een recentelijk door de Amerikaanse filosoof Alexander Pruss uitgewerkte argumentatie. Pruss vertrekt vanuit het idee van een *positieve eigenschap*. Dat is een eigenschap die de bezitter ervan niet beperkt, maar waarvoor geldt dat het niet bezitten ervan wel een bepaalde beperking inhoudt, hoe klein dan ook. Denk bijvoorbeeld aan ‘almachtig zijn’, ‘alwetend zijn’, ‘algoed zijn’, ‘noodzakelijk bestaan’ en ‘eerste oorzaak zijn’. Het bezit van dit soort kenmerken doet in geen enkel opzicht iets aan je af, terwijl het niet hebben ervan wel limiterend werkt. Wie bijvoorbeeld niet almachtig is kan immers niet alles en is dus in een bepaald opzicht begrensd, al zal niemand in zijn of haar dagelijkse leven daar moeite mee hebben. De ontkenning van een positieve eigenschap kan zelf natuurlijk geen positieve eigenschap zijn omdat het niet bezitten van een positieve eigenschap zoals gezegd limiterend werkt. Verder zijn alle eigenschappen die logisch volgen uit een positieve eigenschap zelf ook positief. Een positieve eigenschap beperkt je immers op geen enkele manier, dus dan kunnen ook de logische gevolgen ervan je niet beperken (anders zou die eigenschap je immers alsnog indirect beperken) en daarom moeten ook die gevolgen zelf positief zijn.

Daarnaast kunnen twee willekeurige positieve eigenschappen altijd samen gaan. Neem maar eens twee positieve eigenschappen, zeg A en B. Stel dat A en B *niet* samen kunnen gaan. Eigenschap A sluit dan B logisch uit. Zodra iets A als eigenschap heeft weet je onmiddellijk dat het niet B als eigenschap kan hebben. Maar dan is de eigenschap ‘niet-B’ een logisch gevolg van A. En dan moet op grond van het voorgaande ‘niet-B’ dus positief zijn. Eigenschap A is immers positief en we weten dat alle gevolgen van positieve eigenschappen ook positief zijn. Dit levert echter een tegenspraak op omdat ‘niet-B’ de ontkenning is van een positieve eigenschap (namelijk B) en dus zelf juist niet positief kan zijn! Ergo, de aannname dat A en B niet samen kunnen gaan klopt niet. Nu waren A en B willekeurig gekozen. Elk paar positieve eigenschappen gaat dus wel degelijk samen.

Een eigenschap is volgens Pruss *sterk positief* wanneer het noodzakelijk bezitten van die eigenschap zelf een positieve eigenschap is. Neem almacht. Dit is zoals we zagen een positieve eigenschap. Het levert immers geen beperking op om almachtig te zijn. Nu levert het ook geen beperking op om noodzakelijk almachtig te zijn. Noodzakelijk almachtig zijn is dus ook een positieve eigenschap. Maar dan is almacht niet alleen een positieve eigenschap, maar ook een sterk positieve eigenschap.

Eigenschappen als ‘alwetend zijn’ en ‘algoed zijn’ zijn om dezelfde reden ook sterk positieve eigenschappen. Nu is iedere sterk positieve eigenschap altijd ook positief. Als namelijk het *noodzakelijk* bezitten van iets je niet beperkt, dan kan het bezitten daarvan op zich je evenmin beperken. Want als het loutere bezit van iets je al beperkt, dan zal het *noodzakelijk* bezitten ervan je zeker beperken!

Pruss laat vervolgens zien dat voor *iedere* sterk positieve eigenschap er een noodzakelijk bestaand wezen bestaat dat noodzakelijk die sterk positieve eigenschap bezit. De afleiding hiervan verloopt als volgt. Neem een willekeurige sterk positieve eigenschap, zeg A. In dat geval is de eigenschap ‘noodzakelijk A bezitten’ positief. Eerder zagen we dat ‘noodzakelijk bestaan’ eveneens een positieve eigenschap is. Ook zagen we dat ieder tweetal positieve eigenschappen samen gaan. Maar dan volgt dat er een mogelijke wereld is met daarin een wezen dat zowel ‘noodzakelijk A bezitten’ als ‘noodzakelijk bestaan’ als eigenschap heeft. En omdat dit wezen in die mogelijke wereld het kenmerk ‘noodzakelijk

'bestaan' bezit volgt dat dit wezen in alle mogelijke werelden bestaat. Het wezen in kwestie bestaat dus ook in de actuele wereld oftewel de echte wereld waarin wij leven. En omdat het in eerder genoemde mogelijke wereld de eigenschap 'noodzakelijk A bezitten' heeft volgt dat het in alle mogelijke werelden, dus ook in de actuele wereld, A als eigenschap bezit. Nu was A een willekeurig gekozen sterk positieve eigenschap. Kortom, voor *iedere* sterk positieve eigenschap bestaat er dus inderdaad een noodzakelijk bestaand wezen dat die eigenschap noodzakelijk bezit.

We weten echter nog niet of het om verschillende noodzakelijke wezens gaat of om hetzelfde wezen. En daarom hebben we nog niet de conclusie bereikt dat God bestaat. Pruss definieert echter nog een ander soort eigenschap, namelijk een *uniek makende*. Een uniek makende eigenschap is een kenmerk dat twee verschillende wezens onmogelijk tegelijkertijd kunnen hebben. Denk aan 'almachtig zijn', 'de enige in de wereld zijn' of 'Minister-president van Nederland zijn'.

Er zijn uniek makende eigenschappen zijn die tevens sterk positief zijn, zoals bijvoorbeeld 'almachtig zijn'. Nu bleek hierboven dat er bij iedere sterk positieve eigenschap een noodzakelijk wezen hoort dat deze eigenschap noodzakelijk bezit. Er bestaat dus een noodzakelijk wezen dat noodzakelijk almachtig is. Pruss laat nu zien dat dit wezen noodzakelijk alle sterk positieve eigenschappen bezit. Neem maar eens een willekeurige andere sterk positieve eigenschap, bijvoorbeeld 'alwetend zijn'. Omdat 'alwetend' sterk positief is, weten we dat 'noodzakelijk alwetend zijn' positief is. Verder is 'almachtig' sterk positief en dus ook positief. Nu gaan twee positieve eigenschappen altijd samen. Er is dus een mogelijke wereld met daarin 'iets' dat noodzakelijk alwetend is en bovendien almachtig. Het eerdergenoemde noodzakelijk wezen dat noodzakelijk almachtig is bestaat uiteraard ook in deze mogelijke wereld (dat wezen bestaat immers in alle mogelijke werelden). En omdat almachtig-zijn een uniek makende eigenschap is volgt direct dat dit 'iets' en genoemd wezen hetzelfde zijn! Kortom, het wezen in kwestie is niet alleen noodzakelijk almachtig, maar ook noodzakelijk alwetend. En exact hetzelfde kunnen we laten zien voor alle andere sterk positieve eigenschappen.

Maar dan bestaat er dus een noodzakelijk wezen dat noodzakelijk alle sterk positieve eigenschappen bezit. Zoals besproken zijn 'almachtig zijn', 'alwetend zijn', 'algoed zijn', 'noodzakelijk bestaan' en

‘eerste oorzaak zijn’ sterk positieve eigenschappen. Er bestaat dus een noodzakelijk bestaand wezen dat noodzakelijk almachtig, noodzakelijk alwetend, noodzakelijk algoed en noodzakelijk de eerste oorzaak van de wereld is. Dit wezen is bovendien uniek omdat bijvoorbeeld ‘almachtig zijn’ een uniek makende eigenschap is. Er bestaat dus precies één noodzakelijk bestaand wezen dat noodzakelijk almachtig, noodzakelijk alwetend, noodzakelijk algoed en noodzakelijk de eerste oorzaak van de wereld is. Kortom, God bestaat.

Tot slot

We zien dus dat de overtuiging dat de wereld uiteindelijk is gegrond in een persoonlijke eerste oorzaak allesbehalve irrationeel is. Wie, zoals ook vele atheïsten doen, erkent dat er goede redenen zijn om uit te gaan van het bestaan van een absolute oorsprong van de wereld, kan nauwelijks meer volhouden dat het onredelijk is om te denken dat deze eerste oorzaak een immaterieel bewust subject is. Bovendien zagen we dat we ook zonder eerst het bestaan van een eerste oorzaak af te leiden rechtstreeks kunnen argumenteren voor het bestaan van God. Kortom, het is alleszins redelijk om te denken dat er een ultieme grond van de wereld is en dat deze wereldgrond een iemand is in plaats van een iets, een persoon in plaats van een ding. Maar dat is wat wij allen God noemen, zou Thomas van Aquino zeggen.

Alles verwijst zo uiteindelijk naar God. Niet alleen ons gevoelens, onze intuïties en onze ervaringen, maar ook ons redevermogen. Ik dank u voor uw aandacht.